

RAMIĘ (462) *sb n*

ramię (103), **ramiono** (1) *Mymer*² [oboczność dotyczy *N a. A sg*].

W odmianie sg: ramień- (147), *ramion-* (1) *SkarŻyw* (1:1); *w odmianie pl: ramion(-).a jasne* (*w tym 8 r. błędne znakowanie*); *ramiono z tekstu nieoznaczającego ó, końcowe o prawdopodobnie jasne* (*tak w -o*); *w G pl -ón* (7), *-on* (4); *-ón KochPieś, GórnTroas* (2), *GosłCast*; *-on KochPhaen*; *-ón : -on Mącz* (3:3); *w pozostałych przypadkach -o-* (33), *-ó-* *Oczko* (3); *w -mień-* *e jasne*. *-eń-* (139), *-ęń-* (9).

sg N ramię (41), *ramiono* (1) *Mymer*². $\diamond$ *G ramienia* (61), *ramiona* (1); *-enia : -ona SkarŻyw* (1:1). $\diamond$ *D ramieniu* (6), *ramieniowi* (1); *-u : -owi SarnStat* (1:1). $\diamond$ *A ramię* (62). $\diamond$ *I ramieni(e)m* (32). $\diamond$ *L ramieniu* (47). $\diamond$ *pl N ramiona* (24). $\diamond$ *G ramión* (26). $\diamond$ *D ramion(a)m* (1). $\diamond$ *A ramiona* (82). $\diamond$ *I ramiony* (19), *ramionmi* (2), *ramionami* (1); *-y : -mi : -ami Mącz* (3:1:1). $\diamond$ *L ramionách* (53), *ramieniéch* (1) *OpecŻyw*; *-ách* (24), *-ach* (21), *-(a)ch* (8); *-ách HistAl, BielKron* (9), *RejAp, GórnDworz, RejPos* (9), *RejZwierc, PaprPan*; *-ach Leop* (2), *BibRadz* (4), *HistRzym, BudBib, CzechRozm, SkarŻyw* (5), *KlonŻal, ArtKanc, LatHar, KmitaSpit, GosłCast, ZbylPrzyg*; *-ách : -ach LubPs* (1:1). $\diamond$ *V ramiona* (1).

Sł stp: ramię, Cn: ramię, Linde XVI (trzy z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w.: ramię*.

1. *Cała ręka (od części przylegającej do tułowia aż do dłoni) albo część ręki; niekiedy: bark, łopatka, obojczyk; brachium Mymer*¹, *Mymer*², *Vulg, HistAl, PolAnt, Mącz, Calep, JanStat, Cn; (h)umerus Murm, Mymer*¹, *BartBydż, HistAl, Vulg, PolAnt, Mącz, Calep, Cn; scapula BartBydż, Miech, Vulg; spatula BartBydż; ala, lacertus, omoplata Mącz; armus Cn* (349) : *Pchła ná człowieká wlkoczyła/ A w ramię go vkąsiła BierEz M; Subalares pili Hor die do wachsen under dem armen Włofy podrámyenyem. Murm* 57, 57; *Humerus. Schulter. Ramię. Mymer*¹ 22, 21v; *BartBydż* 70b, 147, 152; *Zafię iestli by fie przygodziło rodzenie iedną ręką [...], Tedy baba [...]* ma ono dziecię nazad w żywoth za ramiona iąwłzy: *wpychać czo nadaley może FalZioł V* 22b, V 34 [2 r.]; *Czemu inſze zwierzęta okrom człowieka ramion nie maią. GlabGad D2v; zafię cienkie ramiona maiąci á fuche, też mgłego bywaią przyrodzenia GlabGad P, D2, D2v* [2 r.], *D2v źp; brachium Arm Rámiono [Mymer*¹: *Ramię] Mymer*² 20v; *Seyem [lege: zej] s Xiążeczca ty brzemoną Bocż mu yuż ſtarły ramioną RejKup aa7; HistAl K; [Amor] Skrzydełká ma v rámion z nadobnego pierza/ A łuczec dzyerząc w rękú ná káżdego zmierza. RejWiz* 26; *W gniewie Páná wſſech zaſtępow zámącona iest ziemiá/ [...]* ieden káždy ciáło rámieniá ſwego będzie żárł *Leop Is* 9/20, *2.Mach* 12/35; *CHłop przez ramię powieſił Liſá przedawájąc RejFig Bb3; Ocięto [w bitwie] obie ręce/ rámiony fie dzierżał/ Chorągwie nie vpuſcił RejZwierz* 47v; *CZłowieká poczciwego/ ták figurowáli/ Dzyeciátko mu ná ramię/ Kriſtuſá ſtáwiáli. RejZwierz* 113; *Wiele inych dziwow álbo wyrodkow od ludzi ná ſwiecie/ [...]* niektorzy co w pierſiach gębá á ná rámieniu oczy/ niektorzy o dwu obliczu *BielKron* 8v; *dobiłem go [króla Saula] ziąwłzy z niego koronę y zaponę z rámion iego BielKron* 69; *gdzie tám [Hiszpanie na wyspie Gilona] ludzi widzieli s ták długimi wſzymá/ iż im ramioná zákrywały BielKron* 446, 21, 34v, 134, 165v, 258v (12); *Ala, vel axilla, vel asella [lege prawdopodobnie: ascilla]. Podpachy/ mieſcá pod rámiony. Mącz* 6c; *Brachium, Ramię aż do Lokciá. Mącz* 26c; *Lacertus, Ramię od łokciá/ aż do ręki Mącz* 26c;

Pandiculatio, idem fere quod oscitatio, Poziewanie/ ciągnięcie ramiów/ y ynżich członków. *Mącz* 275a, 9c, 26d, 100b, 144d, 159c (18); iż gdy niemoc iest Obecna/ á wżyftko ciało chore/ pułzczay krew z Ramieniá. *SienLek* 33, 88; A w iednym kącie [*pokoju*] gorzály dwie świece wielkie/ á w drugim wifały ciála zá ramióhá dwu człowieku vmárłych. *HistRzym* 52v, 52v, 81v, 104; *KuczbKat* 245; Kiedy pospołu byli z pany trojańskimi. Jeśli przyszło stać, zawżdy ramiony wielkimi Przerownał Menelaus *KochMon* 26; Ieflim machał ná sirotę ręką moią/ [...] Lopátka moią od plec niech odpádnie/ y ramię moje niech zstáwu będzie wytracone. *BudBib Iob* 31/22, *Iudic* 15/14, 16/12, *Ez* 4/7; *KochPs* 25; Dla pokutuiących [...] czynił proceffie [...] / na ktorych się wżyfcy zá nym idąc bicżowali po ramióhách gołych *SkarŻyw* 309, 160, 212, 498, 535, 567; *KochFr* 80, 81, 107; Proftowłofe Krenides wárkocze łamopás Po ramióhách puściwży płóczą *KlonŻal* B; *ReszList* 175; Iuż mi w ptaká białego wierzch fye głowy mieni: [...] A z ramióh łążeńifté łkrzydłá wyraftáią. *KochPieś* 54; [*rycerz*] Drzewo [*tj. drzewce*] niešie/ proponzec wiátr dobry podawa/ Tárcz cudna ná lewicy ná ramię przyftawa. *BielRozm* 9; *KochProp* 8; *Calep* 138a, 998b; *GórnTroas* 13, 72; O Pánie IEzu Chryste/ [...] ktoryś [...] ná ramióhách [...] twoich krzyża nieśieniem był obciążony/ dayże nam to/ ábyłmy [...] / krzyż náłz zá tobą nošili *LatHar* 308, 319; Iey [*nadziei*] łpráwą zbity Zeglarz z Náwy w pláwnym biegu [*tj. wpław*] / Przedfię ramióhmi krzepi choć fto mil od brzegu *RybGęšli* B; *KmitaSpit* C4v; *GosłCast* 52, 60 [2 r.]; [Teraz cię [*dzieciátko Jezus*] Káplán święty Symeon/ Bogu z ramieniá fwego oddáie *BzowRóż* 57].

ramię u kogo [= *czyje*] (4): ten kamień [*orłowy*] gdy będzie zawieszon na lewym ramieniu v niewiały/ tedy broni porzucenia dziecięcia *FalZioł* IV 48b; [*Olimpia*] łzłá ná śmierć bez łtráchu położywży ręce ná ramióhách v dwu pánién *BielKron* 127, 442; A ty ie [*ciało Chrystusa*] widziłz nie we żłobie: ále ná ołtárzu/ nie v białey głowy ná ramióhách/ ále v kapłaná. *SkarŻyw* 91.

W połączeniach szeregowych z nazwami innych części ciała (24): Iako my othym dobrze wiemy is yei nyevbil y nyezadal yei czterech ran wnoge lewa wramie prawe a dwu wgolienye w obiedwie nodze krwawych *ZapWar* 1550 nr 2613, 1508 nr 1991, 1527 nr 2378, nr 2380; [*znak zodiakalny Bliźniąt panuje*] Plezczam/ ramionam/ y rękam. *FalZioł* V 49v; Y też [*puszczają krew*] naprzeciw fluxom/ ktore w oczy/ w ramiona y też w pleczy wftępuią *FalZioł* V 58v, V 67; *Leop Dan* 10/6; A gdy [*Turcy*] nabożeńftwo czynią/ vmyią łobie posłednie części ciála/ ramię/ żywot/ ręce/ wży/ nozdrze/ oczy/ włofy y nogi *BielKron* 260, 465v; *SienLek* 11v; Zegnáią potym [*przy chrzcie*] Krzyżem S. czoło/ oczy/ pierśi/ ramióhá/ y wży. *KuczbKat* 145; *BudBib Deut* 33/20; Potym [*arcybiskup podczas koronacji*] wziął kielich s krzyżmem/ odzienie rołpiawży [*królowi*] / Pomázał mu do łokciá od dłoni pocżawży. Práwicę/ ramię/ pierśi/ y grzbiet między plecy/ Ná krzyż *StryjWjaz* C2v, D3; *CzechRozm* 168v [2 r.]; áłbo który kąt ciála więc bywa próžen [*descensów*] łzyiá/ ramióhá/ plecy/ pierśi/ boki/ vdy/ łędźwie [!]/ y wżyftki łtawy. *Oczko* 14, 16, 17v; *GórnTroas* 14, 35; *WujNT* 97; A *vitalia membra* (iáko iest łerce, głowá) winné duchem, poráda, y mocą połłkować oné odległé członki: iáko łá ręce, nogi, etc. ramióhá którémi łie człowiek zwykl brónić. *SarnStat* 131.

W porównaniach (3): A oto mąż ieden odziany łniánemi łzátami/ [...] oczy iego by kágániec goráiący: á ramióhá iego/ y te rzeczy ktore łá ná łpodek áż do nog/ iákoby ołobá miedzi rołpaloney *Leop Dan* 10/6; Izali małz tákie ramię iáko Bog/ á zágrzmilż głofem swoim iáko on? *BibRadz Iob* 40/4; *SkarŻyw* 115.

W charakterystycznych połączeniach: ramiona (ramię) cienkie, gołe, kamienne [= nieczułe], kościste, mięszsze, mięsiste, nagie, naświętsze, odkryte, okrągłe, otwarte, płaskie, pożądne [= pożądane], ku widzeniu rozkoszne, stłuczone, suche, tłuste, wielkie, z(a)wiązane (2), zimne [= zmarznięte]; ciało ramienia; ciągnienie [tj. przeciąganie] ramion; do ramienia (do ramion) przydać pierze, piora szychtować, skrzydła usadzić; około ramienia obwity; skrzydełka u ramion; z ramienia puszczać krew; zjąć [co] z ramion; z ramion skrzydła wyrastają; głowa nakłoniona ku ramieniu; ramię (ramiona) przestrzelić, uciąć (2), wiązać; na ramię (na ramiona) (za)podać pomoc (2), zapomoc; na ramię przywiązany; na ramiona wskoczyć; przez ramię powiesić; za ramiona jąć, uchwycić [zębami] za ramię (za ramiona) (2), wisieć (2); ramiony dźwierać się, pochutnawać, poruchawać; ramionmi krzepić, usiłować; zapona na ramieniu; na ramieniu zawieszon; paraliż w ramieniu; na ramieniu [z czym] iść; na ramionach (na ramię) [co] przypinać, przywiesz(ow)ać (2), stawiać; głowę nosić na ramionach; warkocze po ramionach puścić.

Zwroty: »głowę i ramiona nieść nad inszymi« = przewyższać innych wzrostem (1): Co zacz ten drugi Greczyn urodziwy, Co głowę i ramiona niesie nad inszymi? *KochMon* 27.

»nosić (a. nieść, a. wynieść itp.), trzymać, piastować na ramionach (ramieniu); nosić u ramienia; (dźwigać i) nosić, podjąć ramiony; podnieść na ramiona« = *elevare a. portare a. transportare super humeros(-um)* *HistAl*, *PolAnt*; *portare humeris Vulg*; *ferre in humero PolAnt*; *in armum a. humeris tollere Cn* [szyk zmienny] (25:1:1;1;2:1;1): O Iezu námiłościwfy/ ienżes [...] krzyż twoy wielmi ciężki włáfnymi ramiony fwymi/ dźwigatz ij nofiz ráczyles *OpecŻyw* 138v; *TarDuch* [C4]v; *FalZioł* IV 58d; *GlabGad* D8; Tamże też niewiafta iedna vboga [...] obwinawfy w płachtę dziecię iedno dwieletnie na ramionach niofta [*in sindone ad collum iuxta gestabat*]. *MiechGlab* 55; Alexander thedy porufzony miłofierdzim fynowskim/ podniofl ciało vmarłego Anektanabá ná rámioná swoie *HistAl* A8, B6v; *Leop Num* 7/9, 2.*Par* 2/2; oto Rebeká corka Bátuelá [...] wychodziła niofąc wiádro ná rámieniu swoim [*hydria eius erat super humerum eius*]. *BibRadz Gen* 24/15; kthorych [rodów izraelskich] imioná będzie nofił Aaron ná rámionách fwych [tj. wyryte na szlachetnych kamieniach umieszczonych na ramionach szaty kapłańskiej] *BibRadz Ex* 28/12, *Gen* 24/45, *Bar* 6/3; Sámfon [...] wyfzedł z miáftá wzyawfy wrotá oboie [...] doniofl ie ná rámionach swoich na wirzch gory nád Hebron. *BielKron* 52; thego [papieża Stefana wtórego] Rzymiánie práwie ná rámionach niefli ku wybierániu *BielKron* 168; ktorefmy [krainy na wschód słońca] my s taką trudnością á ciężkością przefzli s ciężkim tłumokiem/ iáko ieden Atlás kthory niebo ná rámionach piaftował. *BielKron* 455v, 18v, 30, 123, 453v; *RejAp* 153; Ten fluch [...] v nas iefth [...] o tobie/ iákobyś dwie głowie nofił/ ná fwych rámionach *GórNDworz* Pv; *HistRzym* 88; *RejPos* 226, 301; *BudBib Num* 7/9; *PaprPan* Gg3; Bo Krol sam Klotaryufz ná fwych ie [ciało św. Medarda] rámionách [...] do kościoła wniofl. *SkarŻyw* 528, 112; *WujNT* 97.

»obląpiał ramiona; ręce na ramiona włożyć; między ramiona być wzięt« = obejmować (a. objąć, a. być objęty) (1;1;1): Iezu ktorys między ramiona smuthtnej [!] matki był wzięt: [...] fmi(łuj) fię nadna(mi). *TarDuch* C6v; Dopuść mi fye obląpic/ dopuść ręce moié/ Ná rámioná twé włożyć. *ZawJeft* 20; z iáką twarzą [ma córa] będzie obląpiáła Rámioná mé/ gdy ná śmierć będzie iuz iść miáła? *ZawJeft* 32.

»od ramion, z ramion oderwać (a. wyrwać)« (1;1): *A complexu vel ex complexu abripere*, od ramióń álbo z ręku oderwác. *Mqcz* 346b; *Ex complexu evellere*, Z obłápienia zramion wyrwác. *Mqcz* 478d.

»ramionami(-y) podpierác« [szyk zmienny] (2): *BielKron* 23v; *Athlas* [...], Niewymownie wyfoka górá w Mauritánij ná ktorey yáko Poetowie pířzã yeden obrzim *Athlas* rzeczony řtoyi niebã ramióńami řwemi podpieráyc. *Mqcz* 19a.

»ramiona przyodziác; wrzucić na ramiona« (1;1): *Pallium in collum coniiicere*, Wrzucić płařcz ná ramióńa. *Mqcz* 162a; *Mořez řkřtařnym płařczykiem ramióńa przyodziác*. *ZbylPrzyg* B3v.

»ramiona skurczyć; szyję między ramiona kurczyć« = *wtulać głowę w ramiona* [szyk zmienny] (2;1): *Opisthotonicus*, Ten który řzyję miedzy ramióńa kurczy. *Mqcz* 266a; *Dał mieyřce řwiádek tym řłowom [podajãyc w wãtpliwořć to, co poprzednio zeznał] ramióńa řkurczyřzy*. *GórnDworz* R3v, R6v.

»na ramię rękę włożyć« = *znak mianowania* (1): by mu iedno *Burmiřtr* ná ramię rękę włożył/ [...] *Kráwiec/ Swiec/ Gárbarz/ Młynarř/ Kát/ y Páncernik*: kto řię tráři á řmie y chce/ tedy mu wolno v *Lutheranow/ řłowem Bořym řřermowác* *ReszPrz* 43.

»włożyć (a. złożyć), kłařć na ramiona (na ramię); położyć na (obu) ramionach« = *imponere humero a. in humeros Vulg; ponere super humerum(-os) PolAnt* [szyk zmienny] (12;1;2): *Opecřzyw* 137; á pochwyćiřzy řiekierę vćiał gáłãž z drzewã/ y włożyřzy ná ramię řwe y niořã iã/ řzekł do thowãrzyřtwã řwego/ co widzićie ře ia czynię/ vczyńćie wy takież á rychło. *Leop Iudic* 9/48; *Tedy Abráhãm wřtał ráno/ á wřziãwřzy chlebã y řlãřzę wody/ y dał to Agãrže/ á włożyřzy to ná ramióńa iey/ y z dziećięćiem odprãwił iã* *BibRadz Gen* 21/14 [*przekład tego samego tekřtu BielKron*], *Gen* 9/23, *Iudic* 9/48; *BielKron* 12v; *RejPos* 166; *BielSat* Nv; *RejZwierc* 170; *BudBib Iudic* 16/3; *BielSjem* 37; *Ktory z was [...] idźie zá onã [owcq] co zginęłã/ až iã naydzie: A nálařzy/ kładźie iã ná ramióńa řwe ráduiãc řię* *WujNT Luc* 15/5 [*przekład tego samego tekřtu RejPos*]; *SiebRozmyřl* D2v, H3v; *Iák řię řzyiã nie vřwie od tych křezow řrogich. [...] Iedná ie ná ramióńach řobie położyřã/ A drugã řrebrną obręcz pod nie podřtãwiłã*. *ZbylPrzyg* A2.

»wziãć, brać na ramiona (sw(oj)e)« = *subire a. sustinere a. tollere humeris Cn* [szyk zmienny] (4;1): *Tedy go wziãł ná ramióńa řwoie/ [...] y niořł tãm gdzie on kazał*. *Skarřyw* 30, 208; [*mówi chromy do řlepego*:] *Weź mię ná řwe ramióńa/ nieř mię przez tę wodę* *KlonWor* 51, 51; [*Dyřona do Eneaszã*:] *Lecź muřzã być řãłřzywe ony řłowã twoie/ Abyř ty oycã brać miał ná ramióńa řwoie* [*Eneasz uciekãyc z Troi nióřł na plecach řęđziwego ojca*]. *PudłDydo* B2v; [*Strykron* 588 (*Linde*)].

»zakłãdać [= zasłãniãć] się ramieniem« (1): *Dãrius zãklãdãiãc řie ramiem řwym vpadł ráńny* [*Darius vero brachio preparato cecidit vulneratus*] *HistAl* F8.

»ramiona (ramię) (z)łãmać; ramiona się połãmiã (a. łãmały)« = *brachium(-a) frangere a. confringere* *HistAl, Mqcz, PolAnt* [szyk zmienny] (3;2): *RejPs* 25v; a tak gdy iuř bitwę zacřęli miałto z iednę řtronę okrutnie gorzało a lud przez mur ná řzyie vpadãł/ niektorzi vmarli/ a drugim řie goleni y ramiona łãmali. *HistAl* D3v; *Brachium fregit*, Ramię złãmał. *Mqcz* 135c; *HistRzym* 92v; *Bo ramióńa niezbořnikow połãmiã řię/ lecź řprãwiłdliwe podpiera Iehowã*. *BudBib Ps* 36/17.

Wyrażenia: »bol(enie) w ramieniu, ramion; bolączka pod ramieniem, na ramieniu; ramiona bolą« [szyk 5:1] (2:1;1:1;1): Tenże popioł [łasicę] z wołkiem iarzęczym/ bolenie wramionach oddała. *FalZioł* IV 12c, V 60v, 67; gdyby łye bolączką zączynął pod Rámieniem/ thedy małz krew z Medyány puścić *SienLek* 125, 82; iefli łzyiá albo łopátki/ albo ramióná/ albo paćierze bolą/ ná nie niechay wodá zgłowy ćiecze *Oczko* 16.

»lewe ramię« (6): oczy niedzwiedzie wylupione/ á na lewe ramię człowiekowi przywiązane/ quartanę vleczaią. *FalZioł* IV 13d, IV 24d, 48b, 50c, 58d; drzewá łztuká od niey [rozerwanej kulę skrzyńki] tráfiłá w lewe ramię Rogiendorfá y raniłá go bárzo. *BielKron* 312v.

»ramię mocne; moc(ność) ramienia, w ramieniu« = *fortitudo brachii Vulg*, *PolAnt* (2;2:2): Trzebać takim [którzy królestwa sprawiają] ramion mocnych, Sił prawie Herkulesowych, By taką ciężkość znosili, Ktorą sobie założyli. *BierRozm* 21; á corká krolá od Poludnia/ przydzie do krolá od Pulnocy iednąć przyacieltwo/ á nie otrzyma mocności rámienia/ áni będzie łtác nafienie iey *Leop Dan* 11/6; *BibRadz Dan* 11/6, I 453d *marg*; Brachia cerea Rámiona mocne Płáskie/ Głátkie/ Tłufte yákoby ye z wosku włáł. *Mącz* 48a; Abowiem ktoryby moczárz mógł łie vkázác s taką mocą w rámieniu łwoim *RejPos* 231.

»ramię prawe« = *brachium dextrum Vulg*; *dexter humerus Mącz* [szyk 5:3] (8): Iakom ya nyezadall franczovy rany krwawey w raką prawą a drugyey syney w ramią prawe gwalthem *ZapWar* 1517 nr 2198, 1527 nr 2378, nr 2380, 1550 nr 2613; *FalZioł* V 67; Ozdobá złota opátrznemu iefł náuká/ á iákoby zaponá ná rámieniu iego práwym. *Leop Eccli* 21/24; *BielKron* 252v; *Devexum caput in dextrum humerum*, Powieřzona albo náklóniona głowá ku práwemu rámieniu. *Mącz* 83c.

»ramię ręki« (1): [Jan] szbył my robothnego barthlomyeya [...] gwalthem y zadal mv oszm Ran pyancz krwawych dwye wgłowá et thrzy wranka prawá y thrzy szyne wramya ranky levey *ZapWar* 1508 nr 1991.

»ramiona szerokie; szerszy w ramiona« (1;1): TAtarzy [...] maią pierłi y ramiona łzyrokie [*pectore et scapulis ampli*] *MiechGlab* 21; *KochMon* 26.

»wyniosłe ramiona« (1): Táka mégo Hektorá twarz byłá [...] Czoło trochę pochmuré/ wyniosłé ramióná: Ręká znaczyłá mężá/ [...] Kárk łzóroki *GórnTroas* 35.

Szeregi: »ramiona i barki« (8): Oczy [niemowlęciu] też potrzeba chuřtą cieniuczką/ albo iedwabiem zawřze wycierać. Ramiona y barki rozciągać/ [...] aby łie prořto legać náłożyły. *FalZioł* V 35; PRzecř natura człowieku ramiona dała y barki w rękach. *GlabGad* D2; Czemu chorim ramiona y barki zcienczeią *GlabGad* D2v, D2, D3, D3 *řp*, P [2 r.].

»noga i (abo) ramię« [szyk 1:1] (2): [złodziej] wpadł oknem do domu/ y vczynił wielki dźwięk y złamał łobie nogę y ramię *HistRzym* 92v, 103v. [*Ponadto w połączeniach szregowych* 5 r.]

»piersi i ramiona« = *pectus et scapula Miech* (3): *MiechGlab* 21; [*te są znamiona, gdy w piersi jest choroba*:] źimne pierři y ramióná: ręce drżą/ świerzb ná ćiele/ łuchy kářzel. *SienLek* 16; niechaj znam i tego [Ulissesa], Co to wzrostem pomniejszy od Agamemnona, Ale zař w piersiach szerszy, także i w ramiona *KochMon* 26. [*Ponadto w połączeniach szregowych* 8 r.]

»ramiona (ramię), (i, a) plecy« [szyk 3:2] (5): *ZapWar* 1507 nr 1899; Widziřs ninijé plecy ij ramiona moie bytz bez męki/ w pi(ą)tek poniołá na łobie krzyř cięřłki *Opecřyw* [79]v; *Scapula*, ramią, pływeczy,

spatula seu humerus *BartBydg* 138b; nie potrzebuie człowiek takiego grzbietu iako v konia, gdyż nanim nie ieżdzą, takież j żadnego brzemienia nie nożą tilko na ramionach á na pleczech. *GlabGad* D8; *Calep* 491b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»ręka i (a, albo) ramię; ręka z ramieniem« (4;1): *ZapWar* 1517 nr 2198; *OpecŻywList* Cv; Krol thedy wyciągnął rękę rofkázując áby go [*proroka Gada*] poimano/ wnet mu ręká vřchłá z rámieniem *BielKron* 82v; Kiedy páraliz w rękú álbo w rámieniu: Weźmi řzáłwiey/ máłtyki/ oleiu rožánego y warz tho w winie *SienLek* 62; *LatHar* 266. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*]

»ramię i (albo) szyja; szyja z ramiony« = *humerus et cervix Vulg* [*szyk 3:1*] (3;1): iż głową fie ma dziecię rodzącz vřkazować, potym řzizją z ramiony *FalZioł* V 16c, V 60v; *Leop Bar* 2/21; Assultare in cervicem, Ná Sziyę álbo ná rámioná wskoczyć. *Mqcz* 365b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

Wyrażenia przyimkowe: »po ramię (ramiona)« (5): *RejZwierz* 42; wřkoczyło Hifzpanow thyfiąc w rzekę po rámioná *BielKron* 229; Są theż Centary pod nim [*pod władzą króla*]/ co po ramioná człowiek/ á na doł iáko koń. *BielKron* 462v; [*Scewola*] wneř řzedł do onego ognia/ y rękę weń áż po ramię włoczył. *RejZwierc* 86v; *KlonWor* 43.

»pod ramieniem [*czyim*]« = *blisko kogoś* (3): co fie dźiá(ł)o pod rámieniem iego [*króla*]/ řtrzelánia/ mordy/ zábiiánia *MycPrz* II A3; Ono yeden wywlekl zwłafney habiracijej [!] w Krakowie na Zamku pod ramieniem Krolowey Paniey [...]/ Burgrabie okrutnie y niemileofiernie [!] zbiel *PaprUp* G4, I3v.

W przen (3) : [*o Jezusie*] Blogięs iřż na twych ramieniéch Zaplatzon wřfego řwiata grzech *OpecŻyw* 161v; Niechay požrze piękność řkory ie⁸⁰ [*tj. niepobożnego, grzesznika*]/ niechay řkázi rámiona iego vřprzedziájąca řmierć. *Leop Iob* 18/13; [*Elifaz oskarża Hioba*] Wdowy odřylałes řczče/ á rámioná řierot tárty řię. *BudBib Iob* 22/9.

Przen (92) : [*Gad, syn Jakuba*] iáko lew mieřzkác będzie/ á rwác będzie ramię y z głową. *BudBib Deut* 33/20.

bibl. W przekładach i aluzjach do Vulg Is 9/6 (9): Abowiem [...] řynacžek dan ieřt nam/ y řtáło řię kxięřtwo ná rámieniu iego *Leop Is* 9/6; *RejPos* 15, 16, 16v [3 r.]; *BudBib Is* 9/6; Dziecię vřodziło fie nam á řyn dan ieřt nam/ ná ktorego rámionách pánowánie iego będzie *CzechRozm* 142, 177.

Zwroty: »nosić na ramionach; nieść ramiony« = *portare super brachiis PolAnt* (5;1): Podpomagaymy/ rátuymy/ á nořmy gi [*Kościół boży*] ná rámionach řwoich/ řtháráiąc fie o nim pilnie s pomoczą Páná Bogá nářzego *LubPs* A5; *BibRadz Os* 11/3; ále im [*Chryřtus swoim owieczkom, tj. wiernym*] pořtánowił pářterze [...]/ áby ich řtrzegli/ áby ie řganiáli/ á práwie nořili ná rámionach řwoich *RejPos* 122v, 168v; á noř Křiřtuřá nie tylko ná rámionach řwoich [*řak řw. Krzysřtof*]/ ále vřtháwicžnie y w řerczu řwoim. *RejZwierc* 177; O Hektorze nářz/ [...] w tobie miał vřnořć Phryx [*tj. Trojanin*] řtrapiiony/ Coř go dźieięć lat nióřł řwémi rámiony. *GórnTroas* 14.

»przez ramiona patrzeć« = *być niezyczliwym* (1): Transversa tueri, Przeko/ zezem álbo przez rámioná pářzác. *Mqcz* 488d.

»ramię zwieszać« (1): Pod przykrym y řiřnącym Brzemieniem řalow/ duřę bierze trwogá/ Ramię zwieřza/ niebogá *GrabowSet* C4v.

Wyrażenia: »ramię plec swoich« (1): W rámieniu plec řwoich/ [*Bóg*] moc y řię pokazał/ Hárdé by wiátr rozpřóřzył/ co řchiał to dokazał. *SiebRozmyřl* F4.

»ramię słabe, [niemocne]« [szyk zmienny] (1): [ksiądz Powodowski mówi] iż on [Bóg] uczynił moc w ramieniu swym, mocą swą, to jest bostwem syna swego słabe ramię ciała ludzkiego vmocniwszy *CzechEp* 203; [I odpowiedział liow a rzekł. Czemżeś ratował kto niema mocy? (czyli) zbawiłeś niemożnego (marg) ramię niemocne/ (albo bez mocy) (-) [*Salvasti brachio eum, cui non est fortitudo*? *BudBib Iob* 26/2].

»ramię wysokie« (1): Odięta będzie od niepobożnych światłość jego/ a ramię wyłokie będzie złamano [*brachium excelsum confringetur*]. *Leop Iob* 38/15.

Szeregi: »moc a ramiona« (1): Viribus et lacertis pugnare, Wziłtką mocą a ramionmi vsilowac. *Mqcz* 499c.

»podpora abo ramię« (1): gdyz przeklęty iest kto w człowieka vfa/ a ciało ma podporą abo ramieniem swym. *CzechEp* 14.

b) bibl. Aluzje do wyobrażenia Boga Ojca i Chrystusa jako Dobrego Pasterza (16) :

Zwroty: »nosić (a. nieść) na ramionach; dźwigać na ramiona« [szyk zmienny] (3;1): *LubPs* gg4; Czemu nie mu dopuścisz [owieczko] dźwigać na ramiona jego/ a nie idziesz dobrowolnie za stadem [...] swoim? *RejPos* 168v, 167v; którą [owieczkę] gdy znalazł na swoich ia ramionach niosł/ ku wdzięcznym ia pastwiskom przyniosł. *ArtKanc* C17.

»wziąć, brać, kłaść na ramiona« (7:4:1): *RejAp* 27v; Iż on to swoje nawdzięczniejszy krolestwo [...] miał wzyąć na ramiona swoje/ a na się wzyąć wszystkie występki jego. *RejPos* 16v; O święty a błogosławiony pasterzu/ iakaż to jest dobroć twoja/ iż ty tey błędnej a niedbalej owce sam szukasz/ a kładziesz ją na ramiona swe *RejPos* 168v, 166, 168v [4 r.], 169 [2 r.], 169v, 170v.

Szeregi: »ramiona a opieka« (2): A ty wzechmogący Panie a pasterzu nasz/ weźmi nas na ramiona swoje/ a na świętą opiekę swoję *RejPos* 169v, 166.

»ramiona a skrzydła« (1): a pewnie wiedz iż cie ten Pan weźmie na ramiona swe a pod skrzydła swoje *RejPos* 169.

c) O znoszeniu trudów życia (13) : Y stanie się dnia onego że odiete będzie brzemie jego [króla Asyrii] od ramion twoich a iarzmo jego od łzyie twoiej *BibRadz Is* 10/27; Ifaśchár [syn Jakuba]/ [...] wyrzał odpoczywanie iż było dobre/ y zyemią iż była dobra/ podiał ją swoimi ramiony aby ją nosił [Vulg *Gen* 49/15] *BielKron* 18v.

Zwroty: »kłaść na ramiona« (1): [faryzeusze] Wiążą brzemiona ciężkie/ y trudne ku nożeniu [tj. trudne do przestrzegania przepisy religijne]/ y kładą na ramiona ludzkie. *WujNT* 69.

»poddac ramiona (ramię); nakłonic ramienia; [uchylac ramion]« = *inclinare umerum Vulg; dare humerum PolAnt* (4;1): To mowi Pan/ Nakłońcie ramienia waszego/ y łzyie waszey/ a robcie Krolowi Babilońskie^{mv} *Leop Bar* 2/21; *BibRadz* 2.*Esdr* 9/29; a [grzeszący] niechcieli poddac ramion swoich/ y zatwardzili kark swoy a nie słuchali [Boga]. *BudBib* 2.*Esdr* 9/29, *Bar* 2/19[21]; Wstań/ woła na cie Pan/ a spiesz się k niemu/ Poddawży ramię brzemieniu swojemu/ Nieś swe vciłki *GrabowSet* Q4; [tak ktorzi nie mogli wytrwac iednego iarzma zwaice/ [...] potym vchylali ramion swych a muflieli cierpiec dwu. *FlawHist* 72v].

»na ramionach ponieść« (1): a dobre vczynki [prawiedliwosci] w wierze czynione/ na ramionach iako inopki ze zniwa/ ponieciem *SkarŻyw* 115.

»na ramiona włożyć« (2): *LubPs* Y; ná ktorých rámioná [*rad koronnych*] tę pieczę á łtraž włożyli [*przodkowie nasi*]/ áby Monárchá ich s powinności łwey nie wykraczał *LeszczRzecz* A3.»wziąć na ramiona« (1): Abowiem nam [...] co wdzięczniejszyzego [...] być może/ iáko to/ wziąwłzy krzyż ná náłże rámioná/ íść zá tym wodzem [*tj. za Chrystusem*] *KuczbKat* 140.

»z ramion złożyć« (1): [*modlitwa w czasie powietrza morowego*] Tákeś nam Pánie obiecał/ [...] á tyś ie [*lud chrześcijański*] przyrzekł záłtępic/ á ich iárzmo z rámion złożyć. *ArtKanc* S.

d) *W opisie gwiazdozbioru noszącego nazwę istoty żywej* (15) : Wężownik ogniowy Od kolan do rámieniá/ wąż włytek prócz głowy. *KochPhaen* 20; Ná zachodzie ciągnie noc zá głowę Chyroná: Ale go nie záłápi/ tylko zá rámioná. *KochPhaen* 23, 3, 6, 7, 9, 16, 18.

W połączeniach szeregowych z nazwami innych części ciała (3): [*Andromeda*] Táką ma świętną głowę: ták znáčné rámioná/ Y nogi/ lámá iálnym płasczem ogárnioná. *KochPhaen* 8; Náđ inłzé człónki [*Kłęcznia, tj. Herkulesa*] z morzá iuż y pás wychodzi/ Y znakomité pierśi/ y iálné rámioná: Práwa ręká do téyże liczby ieft włożoná. Głowy/ y drugiéy ręki pátrżay o tym cześie/ Kiedy niebo [...] Strzelcá podnieśie. *KochPhaen* 23, 24.

W charakterystycznych połączeniach: ramię jasne, znaczne; ramię sięga; ramię [czyje] ciągnie [kto]; za ramiona załápić; na ramieniu mieć [co].

Wyrażenia: »lewe ramię« (2): lewé Andromedy ramię Pułnocnéy ryby sięga *KochPhaen* 10, 24.

»prawe ramię« (1): W nim [*w kole niebieskim, tj. na drodze, po której poruszają się ciała niebieskie*] obiedwie koláná łá Erichthonówé: Lewa nogá/ y práwé ramię Perfeowé. *KochPhaen* 18.

Szeregi: »noga i ramię« (1): *KochPhaen* 18 *cf* »prawe ramię«. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 1 r.*]

»ręce z ramiony« (1): Ow [*Wieloryb*] po łzyię iuż w morzu gáśnie náklóniony: Cepheus głowę zánurzył/ y ręce z rámiony. *KochPhaen* 22. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

e) *Odgałężenie, odnoga lub strona czegoś (w nawiązaniu do kształtu wyciągniętego ramienia lub rozłożonych ramion)* (4) : Záłię Szkánia [*tj. Skania, kraina w południowej części Półwyspu Skandynawskiego*] ziemiá ozdoba/ [...] morze iá zewłżąd obieğłó/ okrom iedney ziemie rámieniá ktore łie łklóniło ku pułnocy/ á záłię nákrzywiło łie ku wschodu Słóncá/ gdzie ku Szwecyey przychodzi *BielKron* 292v; A ono leżá ná pował ich ciáłá/ Táđ gdzie łwe Wiłłá rámioná rościága/ Ktoremi zdawná Kráková dośiága. *GrochKal* 13.

a) *Pęd, odrośl, gałżzka* (2) : Uniiugae vineae, Winnice o yednym rámieniu álbo po yedney łtronie tylko podpráwione [*tj. podparte*]. *Mącz* 503c; niechay *Bromius* cnotliwy/ Włzcżepi winnicę/ niechay vrodziwy Płod roście/ niechay sięgáią rámioná Hyperyoná. (*marg*) *Hyperion*, łłóńce ábo niebo. (–) *KlonŻal* D2.

a. *Jako relikwia* (4) : włzákże ciáło iego [*św. Floriana*] ná zamek Krákówłki wziętho/ y w grobie mármurowym śrzod kościołá łchowano/ iedno ramię [*w kościele*] ná Kleparzu zołtáwiono. *BielKron* 357; [*król Kazimierz Wielki w testamencie dał*] Poznańłkiemu [*Kościółowi*] ramię s Kozmy [*tj. świętego Kosmy*] w łrebro opráwione. *BielKron* 376, 345; *SkarŻyw* 403.

a. *W odniesieniu do zwierząt* (2) : Owaćiem łie lew rozbolał/ Ná rámieniu wielki wrzod miał. *BierEz* Q2.

Zwrot: »wziąć na ramiona« (1): iefłliby ktori z nich [z *delfinów*] zdechł/ tedy go wezmą na ramiona fwoie: aż go wyrzuci morze na brzeg/ bo fie barzo miłuią *FalZioł* IV 33d.

2. Przen: *Moc, potęga, władza* (111) :

a. *O mocy i potędze Boga; potentia PolAnt* (80) : panie Iezu kryfte nademną flugą thwogim. N. ramię twoię y łalkę twoię vkazać [*racz*] *TarDuch* D3v; odkupiłeś [*Panie*] w ramieniu twoim lud twoy Syny Iakobowe y Iosephowe (*koment*) w ramieniu, to iefł w moci twoiey (-) *WróbŻołt* 76/16, Y4v, 88/14; którą ofiadłość [*tj. posiadanie dzieci*] pan Bog z rámyenyá fwego dáye/ y rodzicom yá tworzy/ yáko y pirwey człowieká ftworzył. *GliczKsiąż* C6; Dayże Pánie by do końcá ten ftrách á lękánie/ W wielkości rámieniá twego przypadáło ná nie [*tj. na obce narody*] *LubPs* gg3, T5; *Leop Ps* 76/16, *Is* 48/14; *BibRadz Is* 48/14, 59/16, *Luc* 1/47[51]; [*Żydzi uważają, że Bóg jest cielesny*]/ biorąc s piłmá fwiętego gdzie fie człfto mianuie práwicá Boża/ álbo przez rámię iego/ gdzie fie to rozumie moc iego *BielKron* 465v; *BielSat* H2v; [*proroctwo odnoszące się do mającego przyjść Mesjasza*] I włożę klucz domu Dawidowego ná ramię iego/ że odemknie á nikt nie zámknie/ zás zámknie/ á nikt nieodemknie. *BudBib Is* 22/22, *Ex* 15/16, *Deut* 33/27, *Ps* 76/16, *Is* 40/10, 11, 63/5; Wiem/ że rámię władńące Twe/ złoŃnych iuz tknęło/ Gdzie fercá zle życzące. *GrabowSet* H2; rácz nas ktorzy fię do ciebie (o pomoc) vćiekamy/ pod rámióiná miłóŃierdzia twego przypuŃcić/ y tám od wŃelkich niebefpieczności obronić *LatHar* 309; *WujNT* 69, *Luc* 1/51; [*Rámiony fwemi záłfczyći ciebie: á pod fkrzydłami iego vffác będziefz. Leop Ps* 90/4 (*Linde*)].

W połączeniach szeregowych (2): *Leop Bar* 2/11; Abo czy kulił fię Bog (ktory) przyŃć (á) wziąć fobie národ z poŃrodku narodu przez dowody/ przez známioná/ przez cudá/ przez woynę/ y przez rękę mocną/ y przez rámię wyciągnione/ y przez vkázowánia wielkie/ co wŃytko czynił wam Iehowa Bog wálz w Micráimie [*tj. w Egipcie*] przed oczymá twemá. *BudBib Deut* 4/34.

W charakterystycznych połączeniach: ramię miłóŃierdzia, objawione, ojcowe [= *Chrystus*] (2), *Ńwiete* (3), *władńące*; ramię panuje, *potrze sidła*, *potwierdzi* [*kogo*], *tknęło* [*kogo*], *wyswobodziło*, *zbawiło* (4); *z ramienia dawać*, *ogłuszyć*; ramię *zahamować*; *na ramię dać*, *włożyć*; *ramieniem (ramiony) bronić*, *uczynek sprawić*, *walczyć* (2), *wieŃć* [*kogo*], *wykonać moc*, *wykupić*, *wyprowadzić (wywieŃć)* [*kogo skąd*] (2), *zaszczycić*, *zgromadzić*; *przy ramieniu zatrzymać* [*co*]; *w ramieniu dokazać* [*czego*], *odkupić* (2), *utwierdzić*, *wywieŃć* [*kogo skąd*].

Zwrot: »wyciągnąć ramię; ramię wyciągnione (a. rozciągnione)« = *brachium extensum* (a. *extentum*) *PolAnt* [*szyk zmienny*] (1;5): Iż ia Pan/ [...] wyciągnąwŃzy rámię fwe wyzwolę was *BibRadz Ex* 6/6, *3.Reg* 8/42[41]; Tákże y cudzoziemcá [...] ktoryby przyŃzedł z ziemie dálekicy dla wielkiego imienia twego/ y dla możney ręki twey/ á dla wyciągnionego rámieniá twego/ gdyby przyŃzedŃzy modlił fię w domu tem. Tedy go ty wysłuchay z niebá twego *BudBib 2.Par* 6/32, *Deut* 4/34, *Ier* 32/21; *PowodPr* 14.

Wyrażenia: »ramię boże, pańskie, ojcowe, Boga Ojca« = *bracchium Domini Vulg* (3:2:2:1): A tá moc Boża/ nic inŃzego nieiefł/ iedno Pan Iefus Kryftus Syn Boży/ [...] ftąd że teŃz iefł/ ná drugim mieyfcu wezwány/ rámię Boże *KrowObr* 43v; *SarnUzn* H2; *BiałKat* a4; Abo y to [*co pisał ksiądz Powodowski*]/ godnoli odpifánia/ [...] iż fyn Boży pifał przykazánie Boże ná tablicách kámiennych

mocą y ramięniem ábo ręką bogá oycá/ to ieft duchem ś. *CzechEp* 320, 59, 197, 320; *WujNT Ioann* 12/38.

»moc ramienia, w ramieniu; ramię mocy; (wszech)mocne ramię« = *bracchium virtutis, virtus brachii Vulg; brachium forte, fortitudo brachii PolAnt* [szyk 22:2] (10:8;1;5): *OpecŻyw* 11; á w ramieniu moci twey rozprołyżes nieprziaciele twoie. *WróbŻółt* 88/11, 70/18; *RejPs* 65v; Nye opuľfczay łtárych lat y mey śiwości/ Gdyż wyecznye chcę łławić moc rámyenyá twego *LubPs* Q3, Mv, T5, T5v, V6v; *Leop Sap* 11/22; *BibRadz Ier* 21/5, *Sap* 16/16; Drugi owoc zły s tey tho náuki [*Kościółá rzymskiego o Trójcy Św.*]/ iż Bog ich/ [...] poniewáz nie ieftłh ieden s Synem łwym/ tedy muśi być bez Mądrości/ bez formy/ bez łwiátłości/ bez śił/ bez włzechmocznego ramięniá/ Nákoniec bez duchá *SarnUzn* Hv, H2; *RejPos* 16v, 80, 231, 251, 310; *BudBib Ier* 21/5; Ten zamek łtrażey y obrony wiáry Kátolickiey [*tj. Kościół rzymski i papiestwo*]/ záttrzymay przy ramięniu mocnym twoim aż do końcá. *SkarJedn* 152; *CzechEp* 203 [2 r.]; Dokazał mocy w ramięniu łwoim [*Fecit potentiam in bracchio suo Vulg Luc* 1/51]: roľprofzył hárdé w myśli łercá łwego. *LatHar* 66.

»niezwyciężone ramię« (1): Przecz/ twe niezwyciężone Ramię/ o wieczny Pánie/ [...] Sidel nie potrze [...]? *GrabowSet* P3v.

»ramieniem silen« (1): iż on tym łwiętım ramięniem łwoim był śilen iáko práwy mocarz/ á drzáło przed nim wśzytko łtworzenie *RejPos* 80.

»wielkość ramienia« (2): *LubPs* gg3; Pádnie ná nich łtrách y boiaśń: w wielkości ramięniá twe^go [*in magnitudine brachii tui*] vmilkná iáko kámięń *BudBib Ex* 15/16.

»(wiel)możność ramienia; możność w ramieniu; ramię wielmożności; możne, potężne ramię« (3;1;1;1): Abowiem to byłá iáwna rzecz iż łłába ich możnoć byłá/ áby oni byli temu doľyc wczynili ále wielmożnoć mocnego ramięniá twego to łpráwowáá *RejPs* 65v, 104; *LubPs* dd5; A then [*Pan*] wczynił możnoć w ramięniu łwoim [*Fecit potentiam in bracchio suo Vulg Luc* 1/51]/ á roľprofzył pyźne thylko łámym pomyśleniem łercá łwoiego. *RejPos* 304; Ktory wiodł zá práwicę Moizeľzá ramięniem wielmożności łwey [*brachio gloriae suae*] *BudBib Is* 63/12; rácz [*Panie*] łtárodawne one przeľławne [...] cudá potężnego ramięniá twego odnowić *LatHar* 626; *SiebRozmyśł* E4v.

»ramię wysokie, wyniosłe« = *brachium excelsum Vulg, PolAnt* [szyk 2:1] (2:1): Pánie Boże Izráelłki/ kthoryś wywiodł lud twoy z źiemie Egipthłkiey w ręce mocney/ y w známionach/ y w cudach y w mocy thwoiey wielkiey/ y w ramięniu wyľokim *Leop Bar* 2/11; *BudNT Act* 13/17; Bog [...] wywyźłzył lud gdy mieľzkáli w źiemie Egipthłkiey/ y wywiodł ie z niey wyniołłym ramięniem (*marg*) wielką mocą. (–) *WujNT Act* 13/17.

Szeregi: »moc i ramię« (3): Ze go [*Jezusa*] zowie písmo Oycowá mądrofcjá/ [...] mocą Oycowá y ramięniem. *SarnUzn* H2; *CzechEp* 320; Iam wczynił źiemię y ludźie/ y bydłtá/ ktore łá ná oblicźności źiemie/ w mocy moiey wielkiey y w ramięniu moim rościágnionym *PowodPr* 14.

»ramię i palec« (1): że oni [*katolicy*] mieli Bogá głupiego/ [...] mdłego y chromego/ bo przez moczy ramięniá y páłcá/ to ieft Duchá łwiętego *SarnUzn* H2.

»prawica i ramię« = *dextera et brachium Vulg, PolAnt* (4): Ale prawicza twoia y ramię twoie miły panie [*zbawiło naszych ojców*] *WróbŻółt* 43/4, 97/1; *Leop Ps* 97/1; SPiewayćie Iehowie pieśń nowá/ bo dziwy poczynił/ zbawiłá go práwicá iego/ y ramię łwięte iego. *BudBib Ps* 97/1.

»ręka i (a, albo) ramię« = *manus et brachium Vulg, PolAnt* [szyk 7:2] (9): Bo ręka moja da iemu pomocz á ramię moje potwierdzi iego. *WróbŻołt* 88/22; *LubPs* dd5; *Vfłyfzawfzy* [...] iáko ieft mocna ręká twoiá y ramię twoie wyciągnione [*manum (marg) potentiam (-) ... et brachium*]/ [...] będą fie modlić w domu tym *BibRadz* 3.Reg 8/42[41], *Ier* 21/5; *BudBib* 2.Par 6/32, *Ier* 21/5, 32/21; *CzechEp* 197, 320. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

b. *O władzy ziemskiej; brachium Vulg, Modrz, JanStat* [w tym: *czyje (= działające z czyjegos upoważnienia)*] (30): *ai poss* (12), *G sb i pron* (10), *pron poss* (8)] (31) : *WróbŻołt* 43/4, O5v; (*marg*) *Pápiefz* fłalony páłterz. (-) *O páłterzu y Bálwánie/ opuściłes trzode/ [...] ramię twoie vfchnie/ y oko thwoie ciemnościami zállepione będzie* [*Vulg Zach* 11/17]. *KrowObr* 33v [*przekład tego samego tekstu: Leop, RejPos*]; *Leop Zach* 11/17; *BibRadz Dan* 11/6; *RejPos* 261v; *SkarJedn* 382; [*ksiądz Powodowski*] wfzytkich pod iedno nabożeńftwo/ zámknąc vsiłuie/ do czego rámienia zwierzchności świeckiey wżywa *NiemObr* 14; [*gdy obywatel*] kłátwę [*kościelną*] dłužey niż rok práwny vpornie będzie ná łobie nośli/ áni by fłárał fie do ramięniá świętęy mátki Kościoła przywrócić [*ad gremium sanctae matris Ecclesiae redire JanStat* 245]/ [...] tedy [...]/ wfzytki dobrá onęgo zákłętęgo [...]/ máią byđz wzięte przez Stároftę *SarnStat* 190 [*idem*] 898; Náuczałem [*Panie*] [...] pomázáncá twęgo [*tj. króla Zygmunta III Wazę*] [...] áby ciebie znał Bogá fwego [...]: áby duchowne y świeckie vrzędniki y fprawce rámieniá fwego/ pobożne y dobre wfzędzie fłáwił. *SkarKaz*)(2v.

W charakterystycznych połączeniach: ramię Matki Kościoła (2), *pana podstarościę, pańskie, staroście, świeckie, zwierzchności świeckiej; ramię ani się ostoi, (suchotami, suchością) uschnie (uwiędnie)* (3), *zbawiło; sprawca [czyjego] ramienia; do ramienia uciec się; ramieniem potępiony.*

Wyrażenia: »miecz nad ramieniem« = groźba utraty władzy (3): *KrowObr* 33v; *O páłterzu/ o Bálwánie/ ktory opufzczálf trzode: Miecz nád rámieniem ięgo* [*gladius super brachium eius*]/ y nád práwym okiem ięgo *Leop Zach* 11/17; *RejPos* 261v. [*zawsze przekład tego samego tekstu*].

»możne ramię« (1): *Acźkolwiekci fie więc ták zda/ iż gdy fie thu vcieczelz do iákiego możnego rámieniá fwieckiego/ ábo do iákiey pomocy fwiátá tego/ [...] iż on rátkunk á ono wfpomozenie twoie/ przypáđło tobie [...] s pomocy fwiátá tego (marg) Zadna pomoc tego fwiátá nie ieft bez woley Božey. (-) RejPos* 167.

»władza ramienia« (3): *Iż my władzą Rámieniá Królewłkięgo* [*authoritate brachii Regalis JanStat* 671]/ [...] *przerzeczoną ftronę práwem wygrawáiącą w dobrá twoie przerzeczoné/ [...] w wiązemy SarnStat* 830, 830 [2 r.].

Zestawienie: praw. »ramię krolewskie« = jurysdykcja wykonywana w imieniu króla przez starostę; brachium regale Modrz, JanStat [szyk 10:1] (11): *Ono lepak bárzo śmiefzna/ że też y władności Krolewłkiej/ ktorą rámieniem Krolewłkim zowá/ máietność czyię z wynálfzku práwá wzięć/ y bábá iednym słówkiem zábronić może. ModrzBaz* 96v; *A ty będąc práwem zwyciężony/ [...] wwiązánia w dobrá rzeczoné vpornie zbrónileś: zá którym vczynkiem wyfłczenié tych przezyfłków ná Ramię nálfze Stárościé/ álbo lepięy Królewłkié [...] przyfłzło. SarnStat* 830, 830 [4 r.], 832, 833. *Cf »z ramienia krolewskiego«.*

Szereg: »nie możność ani ramię« (1): *Bo pátrzay iżci nie w możności fwiátá tego/ áni w rámieniu ięgo/ Kościoł Páńłki á kochánie ięgo* [*Pana*] *należy RejPos* 57v.

Wyrażenie przyimkowe: »z ramienia« = z upoważnienia; de brachio JanStat (7): Item powydział yłch Stawsky Sxfziedzem yendrzeyem plebanem Richwałłkym yemv rofkazali spanłkiego ramyenyabi Zeliłlawłkiego v łziebye przechował *LibMal 1544/80*; Nápił do Biłkupá Rzymłkiego Innocencyułzá/ áby zrámienią łwego połłł Biłkupy *SkarŻyw 88*; *ZapKościer 1582/31v*; Nádto iefcze/ y z rámienią mego vczynł ten Státut/ y każ go obwołłł *GórnRozm N2v*; [Na które powinowanie jegomość pan Jerzy Wielogłowski, będąc natenczas z ramienia jejmości paniej Zembockiej przy tym sądzie, nakazał dekret Piotrowi Janawie prawu uczynić samemu *KsięgaSqdIwk 63*].

~ *Wyrażenie: »z ramienia krolewskiego« = władzę starosty; de brachio regali JanStat (3):* A potym ma łtárołtá znim [z *poszkodowanym*] połłłł widzá łwego/ y wwiężłłł go z rámienią Krolewłkiego zakład záłóżywłzy. *UstPraw A3, A3; SarnStat 547*. ~

3. O częściach szaty okrywających ramiona [czego] (1) : Ná rámionach tego Humerálu [*elementu szaty kapłańskiej*] będą dwa kámieniá w złoto władzone Sárdonix y Onichin/ ná nich będzie wyrzázano imioná dwunálcie łynow Izráelłkich/ według porzłdku narodow ich *BielKron 34*.

*** *Bez wystarczłjącego kontekstu (jako przyłłłłł pisowni) (1) :* é nié/ wié/ złé/ dobré ł ramię/ włóžę nacię *MurzOrt Bv*.

Synonimy: 1. bark, plec, ręka; 2. moc, potęga.